

ÜLEŞTİRME SIFATLARI MI, ÜLEŞTİRME ZARFLARI MI?

ARE THESE DİSTRİBUTİVE ADJECTİVES OR DİSTRİBUTİVE ADVERBS?

Faruk GÜRBÜZ¹

ÖZET: Birer, ikişer; yarımşar, azar, çoğar ve bunların tekrarlanmış şekilleri olan birer birer, ikişer ikişer; yarımşar yarımşar, azar azar ve çoğar çoğar kelimeleri, ülkemizde ilk, orta ve yükseköğretimde “üleştirme sıfatları” olarak öğretilmektedir. Çünkü taradığımız bütün bilimsel yayınlarda bu kelimelerin sıfat olduğu istikametinde bir görüş birliği vardır. Oysa biz bu kelimelerin zarf olduğu kanaatini taşımaktayız. Bu sebeple, bu çalışmada üzerinde uzlaşmış bir yanlışlığı tartıştık. Bu makalede, üleştirme sayı sıfatları diye adlandırılan kelimelerin zarf oldukları yönündeki mütalaalarımızı bulacaksınız.

Anahtar sözcükler: Ad, sıfat, zarf, fiil, filimsi, gösterge, varlık.

ABSTRACT: One by one, by twos; half and half, bit by bit, profusely and their reduplication forms are taught as adjectives in all the schools of our country. Of all the scientific publications we scan there is a consensus for that they were distributive adjectives. But we beleive that those words are adverbs. Therefore; in this study we discussed a mistake which was previously agreed. In this article you will find our views that they are not distributive adjectives but they are distributive adverbs.

Keywords: Noun, adjective, adverb, verb, gerundial, sign, existence.

1. GİRİŞ

Evrendeki soyut ve somut varlıkları karşılayan, onlara işaret eden kelimelere ad; o varlıkların özelliklerini karşılayan ve onlara işaret eden kelimelere ise sıfat demektediriz. Yani ad, bir varlığın bütününe gösteren bir gösterge iken sıfat, o varlığın herhangi bir özelliğini gösteren bir göstergedir. Başka ve daha açık bir ifadeyle ad varlığı, sıfat o varlığın vasıflarını göstermektedir. Bu sebeple ad ayrı, sıfat ayrı bir terim olarak mütalaa edilmelidir. Sıfatlar, her ne kadar “Vasıf isimleridir.” (Ergin, 1990, s. 292) şeklinde tanımlansalar da bu ve buna benzer tanımlardan ‘Sıfatların adlardan hiçbir farkı yoktur, ad=sıfat’ şeklinde bir hüküm çıkarılmamalıdır. Çünkü adların fonksiyonları başka, sıfatlarınki başkadır. Biri varlığı gösterirken; öteki, varlığın niteliğini göstermektedir. İsim ve sıfat, gösterge olmaları bakımından aynıdırlar; fakat farklı göndermeleri göstermeleri bakımından da farklıdırlar. Varlıklar asıl, sıfatlar uydudur; yani sıfatlar, vasıfladıkları varlıklara tâbidirler. Nitekim Uralgiray (1986) sıfatı, “Metbû’unu yani mevsûfunu yeni bir mana ile tamamlayan, müştak veya müştakla müevvel tâbi, uydu bir kelime demektir.” (s. II/679) şeklinde tanımlar. Bu tanıma göre varlığın mevsuf/vasıflanan, sıfatın da vasıflayan olduğu anlaşılır.

Tabiattaki varlıkların, sıfatlarıyla birlikte oldukları açık bir gerçektir. Mesela kırmızı gül, kırmızılığı ile birliktedir. Gül asıl, kırmızılık ise vasıf, yani özelliştir. Dolayısıyla gülü gösteren işitme dili göstergesine isim, onun kırmızı vasfını gösteren işitme dili göstergesine ise sıfat demektediriz.

Dil bilgisi kitaplarında sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları diye genellikle, iki kısımda incelenmişlerdir. Varlıkların hâllerini, biçim ve renklerini gösteren kelimelere niteleme sıfatları; varlıkları sayılarla ve işaretlerle belirten kelimelere de belirtme sıfatları denmiştir. Mesela

¹ Erzincan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

niteleme sıfatları, “Varlıkları niteleyen, yani onların nasıl olduklarını gösteren sıfatlara **niteleme sıfatları** denir.” (Ediskun, 2010, s. 133) şeklinde tanımlanırken belirtme sıfatları, “Varlıkları **işaret, sayı, belirsizlik, soru** yoluyla belirten sıfatlara **belirtme sıfatları** denir.” (Ediskun, 2010, s. 133) şeklinde tanımlanmıştır. Oysa dikkatle bakıldığında görülür ki niteleme sıfatları da dâhil, bütün sıfat çeşitleri varlıklardaki belirtileri ve nitelikleri göstererek belirtme yaparlar ve belirtmek suretiyle de bir varlığın ötekinden ayrı olduğunu dile getirirler. Bütün sıfatların en temel fonksiyonları budur.

Sıfatlar sayesinde ki kendimizi, çeşitli geometrik çizgilerle ayrılmış analitik bir dünyada buluruz. Gerçekten de her sıfat, bir bakıma bir varlığı diğerinden ayıran geometrik bir çizgi, bir maddeyi ötekenden ayıran ayırt edici bir özellik gibi görünmektedir. Mesela **temiz** ev, **uzun** değnek, **kara** toprak öbeklerinde temiz sıfatı evi kirlisinden; uzun sıfatı değneği kısasından; kara sıfatı toprağı diğer renklilerinden ayırt ederek belirtmişlerdir. Dolayısıyla daha analitik ve mantıklı terimler oluşturmak gerekirse niteleme sıfatlarına varlıklardaki hâl, renk ve biçimleri göstererek belirten; sayı sıfatlarına varlıkların sayılarını göstererek belirten; belgisiz sıfatlara yarım veya yarı belirten sıfatlar denmesi gerekir. Çünkü bütün sıfatlar, evrendeki birçok geometrik çizgi ve şekiller gibi varlıkları birbirlerinden ayırt etmeye ve belirlemeye yönelik bir vazife üstlenmişlerdir.

Soru sıfatları diye adlandırılan kelimelere gelince onlar, ayrı bir makale çalışmasını gerektirmektedir. Biz soruların sıfat oldukları görüşünde değiliz. Bunlardan mı, mi, mu, mü? şeklinde olanları edattır. Mesela “mi” soru edatını Ediskun (2010), “Mi Soru Edatı:” (s. 296) başlığı altında inceler; ancak “mı” soru edatına “İsimlerin soru şeklini yapan ektir.” (İlker vd., 1993, s. 50) diyenler de vardır. Bizce soruların ötekileri ise soru cümleleridirler. Çünkü bir meramı tam olarak anlatmaktadırlar. Bu yönleriyle cümledirler. Daha kısa bir ifadeyle bunlar sorudurlar. Bu mevzuyu burada tartışmak konuyu dağıtmak olarak algılansa da, yine de yanlış anlaşılma ve anlatılmı ve anlatılmı olan bu konuya değinmeden geçmek istemedik. Çünkü bu mevzu, çalışmamızın özü ile alakalı olmasa bile teferruatıyla alakalıdır.

Soru sıfatlarını Ediskun (2010), “Varlıkların durumlarını, yerlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır.” (s. 143) şeklinde tanımlamış. Oysa Arap dilcileri bu kelimelere *soru isimleri (esmau'l istifham)* demiş ve bu ad altında onları incelemişlerdir. Mesela soru isimleri için El-Ğelâyîni (1996), *onlarla bir şeylerin bilinmesi istenir.* (s. I/139) demektedir. Doğru olan da bizim kanaatimizce budur. Dikkat edilirse ‘kırmızı’, ‘eğri’, ‘acı’ gibi kelimeler bir ismin önüne getirilmeden de söylenseler, varlıkların niteliklerini gösterdikleri hemen anlaşılır; yani ad değil, nitelik adları oldukları hemen fark edilir. Bu sebeple de onlara tek başlarına kullanılsalar bile sıfat demek mümkündür; ancak Kaç?, Hangi?, Nasıl?, Ne? Nerede? şeklindeki soruların, tek başlarına söylendiklerinde sıfat olamadıkları, varlıkların niteliklerini belirtip gösteremedikleri hemen anlaşılır. Bu soruların, sordukları şeylere göre zarf, sıfat, isim, nitelik, sayı ve yer soranlar vs. şeklinde adlandırılmaları gerekir. Mesela “Kaç gün” soru cümlesinde ‘kaç’, sayı sıfatını sormuşken, “Nasıl geldi?” cümlesinde ‘nasıl’, fiilin zarfını, yani durumunu, hâlini sormuştur. Hülasa soru kelimesi, “soru sıfatı”, “soru zarfı” ve “soru zamiri” şeklindeki tamlamalarda tamlayan görevinde kullanıldığında herkese, özellikle de öğrencilere yanlış ihsaslar vermektedir. Çoğu öğrenci, bu tamlamaları bu şekilde duyunca, bunların bizatihi zarf, sıfat ve zamir olduklarını sanmaktadırlar. Oysa bu kelimelerin varlıkların niteliklerini göstermek ve onların belirtilerini, yani ayırt edici özelliklerini göstermek gibi bir fonksiyonları yoktur; bu kelimeler sorudurlar; belirtmezler, ayırt etmezler; muhataplarından belirtilerin, farkların ve sıfatların söylenmesini isterler. Mesela muhatabına, “Nasıl bir kitap istiyorsun” diye soran kimse “Nasıl” sorusuyla hiçbir şeyi belirtmez; yalnızca muhatabından kitabın belirtilmesini, kitabın sıfatının ve özelliklerinin söylenmesini ister.

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

Artık bu mütalaalardan sonra bir dil göstergesi anlamındaki sıfatların adlarla alakalı olduklarını, onları belirtip diğerlerinden ayırt ettiklerini kesinlikle söyleyebiliriz. Gerçekte ve tasavvurdaki bütün soyut ve somut varlıkların özellikleri vardır. Varlıkların bu özelliklerini göstererek onları diğerlerinden ayırt eden, tam veya yarı belirten her kelime veya göstergeye sıfat demektedir. Evrende işler, oluşlar ve hareketler de vardır. Varlıkları birbirlerinden ayırt edip belirten özellikler, yani sıfatlar olduğu gibi, hareketleri, fiil ve oluşları da birbirlerinden ayırt edip belirten özellikler ve sıfatlar vardır. Ne var ki aynı işleri yapmalarına rağmen, fiilleri birbirlerinden ayırt eden özellikleri karşılayan kelimelere sıfat değil, zarf demektedir. Daha arı bir Türkçe terim olsun diye zarflara belirteç de denmektedir. Gencan (2001), bu kelimeleri böyle terimleştirenlerdendir. Oysa bu adlandırma problemlidir. Çünkü sıfatlar da belirtmektedirler. Bu yönüyle onlara da belirteç denilmesi gerekir. İşte göstermek ve belirtmek fonksiyonları bakımından ortak olmalarına rağmen “Sıfatlar da neticede ‘ad’dır.” demekten nasıl sakındysak, göstermek ve belirtmek yönleriyle ortak olmalarından ötürü zarflara da sıfat demekten sakındık. Çünkü zarf da sıfat da belirtir ve ayırt ederler; ancak biri varlıkları birbirlerinden ayırt edip belirtirken, öteki fiilleri birbirlerinden ayırt edip belirtirler. Bir başka ifadeyle zarflar fiillerde, fiilimsilerde, sıfatlarda ve zarflardaki ayırt edici özellikleri, farkları gösteren kelimeler veya göstergelerdir denebilir.

Sıfatlar zarf olarak kullanılabilirler; ancak onların temel vazifeleri eşyayı birbirlerinden ayırt etmek, varlıkları vasıflandırmaktır. Mesela **eğri** sıfatını hem bir varlıkta, hem de bir fiilde bulunan niteliği göstermek için kullanmak mümkündür. Eğri, “eğri çubuk” dendiğinde varlıkta bulunan bir niteliği, “Eğri konuştu.” dendiğinde fiildeki niteliği gösterir; ancak eğri, varlıklarla ilişkilendirildiği zaman gerçek görevinde kullanılmış, fiille ilişkilendirildiğinde ise asıl görevi olan sıfat görevinde kullanılmamış olur; yani ona asıl görevinden başka geçici bir görev yüklenmiş olur. Daha başka bir ifadeyle, “Eğri konuştu.” cümlesindeki eğri, geçici olarak zarf görevi üstlenmiştir.

Kelimeler kullanımlarla temel, yan ve mecaz gibi farklı anlamlara atanabildikleri gibi farklı görevlere de atanabilirler; fakat kelimelerin temel anlamları daima belli olduğu gibi temel görevleri de bellidir. Mesela kadın, “O kadın, kadın kadındır.” şeklindeki bir cümlede sıfat olarak kullanıldığında, bu kelimenin aslen ad olduğu, fakat bu bağlamda sıfat olarak kullanıldığı her dilbilimci tarafından bilinir. Bu örnekte olduğu gibi bir dil sistemi içinde hangi kelimenin aslen sıfat, hangisinin de aslen zarf olduğu bilinir. Bu mevzuyla alakalı olarak Ediskun (2010), “İsim soyundan kelimeler ya da kelime öbekleri, ulaçlar ya da ulaç öbekleri, edatlar ya da edat öbekleri, cümlelerde zarf görevinde bulunabilirler. Bununla birlikte sayıları az olsa da **asıl zarf** diyebileceğimiz kelimeler de vardır; bunlar, yalnızca zarf olarak kullanılabilirler: **En** (parlak ışık) - **erken** (yat-) - **geç** (kalk-) – elbette (okuyacağız) ... vb.” (s. 273) şeklinde bir bilgi vermektedir. İşte biz de üleştirme ifade eden “birer”, “ikişer”, “teker teker”, “azar azar”, “onar”, “altışar” gibi kelimelerin “asıl zarf” oldukları kanaatini taşımaktayız. Bu kelimelerin sıfat olamayacaklarını ve hatta sıfat gibi de kullanılamayacaklarını düşünmekteyiz.

Ne var ki bu kelimelere, ulaşabildiğimiz bilimsel yayınlar içinde “üleştirme zarfı” diyen bir tek bilim insanına tesadüf edemedik; aksine pek saygı değer ve kıymetli çalışmalarıyla temayüz etmiş bilim insanlarının, bu kelimelere “üleştirme sıfatları” dediklerine şahit olduk. Bu kadar yetkin insanı karşımıza alıp onların bu konuda yanıldıklarını, ciddi bir mevzuyu dikkatlerinden kaçırdıklarını söylemek elbette zordur; ama bir bilim insanı olarak dikkatten kaçmış ve sonra da doğru bilgi diye yerleşmiş yanlışlıkları tespit ve ilan etmek, o hatalar çok yetkin ve sahalarında otoriter kimselerden zuhur etmiş olsalar bile, onları tespit edip düzeltmek gibi bir sorumlumuz da vardır.

1. Sıfatlar

Çeşitli kaynaklarda sıfatların birbirlerine aşağı yukarı yakın ve benzer tanımlarına rastlamaktayız. Arapçadan alınma bir kelimeyi öz Türkçe yapmak gayretinden olmalı, *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte*, sıfatın mutad tanımı yapıldıktan sonra onun “ön ad” (Akalin, 2011, s. 2088) şeklinde terimleştirildiğini görmekteyiz. Hiç şüphesiz “önad” terimi sıfatı tam karşılayamamaktadır. Bu terimin sıfatı tam karşılayamaması bir yana, onu yanlış da tanıtmaktadır. Çünkü sıfatlar ad değildir. Adlar varlıkları gösterirken sıfatlar nitelikleri, eşyadaki ayırt edici özellikleri gösterirler. Sıfatlara önad denmesi, sıfatların Türkçenin grup söz dizilişindeki konumları sebebiyledir. Çünkü sıfatlar, söz dizilişinde adların önünde bulunurlar. “**Kırmızı** çorap” tamlamasında olduğu gibi. Ne var ki “Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim öğelerinin yerleri değişebilir. ‘Bu, bir hardal sarılığıydı, ağır ağır akan bulaşan’ (Emine Işınsu).” (Doğan, 2012, s. 33) örneğinde olduğu gibi. Böyle durumlarda da sıfatlar “sonad”lar diye mi adlandırılmalı? Gönderge ve gösterge ilişkisi istikametinden sormak gerekirse, “sıcak demir” sıfat tamlamasında sıcaklık demirin önünde midir, sonunda mı? “Mavi deniz” tamlamasında mavilik denizin neresindedir? Demek ki belli bir dilin söz dizimi esas alınarak sıfatlara önad demenin problem çıkaracağı açıktır. Özellikle de Arapça gibi Türkçe söz dizilişlerine ters dizilişlere sahip dilleri öğrenenler için bu kabil terimleştirme, evrensellik bakımından hiçbir önem arz etmeyecek, mahallî kalacaktır.

Sıfat Arapçada “v-s-f” kökünden türemiş bir kelimedir. *El-vasfu*, bir şeyin şekli, şeması, süsü, yani özelliği ile anılması demektir. *Es-Sifetu/sıfat* ise, bir şeyin üzerinde/içinde bulunduğu hâl, şekil ve vasıflar/özellikler anlamındadır. (El-isfehânî, 1998, s. 540). Sıfatı, “Bir varlığı vasıflayan veya belirleyen kelimeye *sıfat* (adjectif) diyoruz.” (Banguoğlu, 1974, s. 341) şeklinde tanımlamak da mümkündür; ancak bu tanımda ciddi ve ince bir yanlışlık sezilmekteyiz. Dil bilgisi terimlerinin tanımı yapılırken evren ve dil arasındaki çizgi daima gözetilmelidir. Dili, evrenin, başka bir ifadeyle, gerçek ve tasavvurun insan sesinden oluşmuş sembollere dönüştürülmüş şekli olarak algıladığımızda, yukarıdaki tanımı “Bir varlığın vasıflarını gösteren veya bir varlığın vasıflarına işaret eden göstergelerdir şeklinde değiştirmemiz gerekecektir. Çünkü sıfat olan kelimeler bizatihi varlıkları vasıflamazlar, varlıktaki vasıfları gösterirler. Bu yüzden Ergin’in (1990) “Sıfatlar vasıf isimleridir.” (s. 292) şeklindeki tanımı daha yerinde görünmektedir. Çünkü bu ifade, “kelimeler vasıf göstergeleridir.” anlamını taşımaktadır.

Korkmaz (2009) sıfatları, “Türkiye Türkçesinde çok geniş bir yeri olan sıfatlar, adlardan önce gelerek, onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir.” (s. 333) şeklinde tanımlıyor. Tanımda yukarıda ifade edildiği gibi bir kusur söz konusu değilse de “Türkiye Türkçesinde çok geniş bir yeri olan” ifadesi yanlış bir tahsis hisas etmektedir. Çünkü bugün, bir dilden başka bir dile yapılmış sözlüklerde bir dilin sıfatlarının, öteki bir dilin sıfatlarıyla bütünüyle karşılanmış olduğuna şahit olmaktayız. Üstelik Korkmaz, bu istikamette istatistikî bir ilmi çalışma da ileri sürmemektedir. Biz sıfatların diğer Türkçelerde de diğer dillerde de aşağı yukarı aynı genişlikte olduğu kanaatinde olduğumuzu söylemek istiyoruz. Yine “adların önüne gelerek” ifadesinden Korkmaz’ın sıfatı, Türkçenin normal söz dizimini esas alarak tanımladığını anlamaktayız.

Gencan da (2001) sıfatı, “Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklere SIFAT denir” (s. 197) şeklinde tanımlamakla Banguoğlu’yla (1974, s. 341) aynı noktada birleşmişlerdir. Malumdur ki insan sesinden oluşmuş birer gösterge ve kelime olarak sıfatlar, varlıkları bizatihi nitelemez ve belirtmezler; varlıklardaki nitelik ve belirtleri gösterir, onlara işaret ederler. Seslendirildikleri vakit onları hatırlatır, onları zihinlerde canlandırır, onları insan muhayyilesine davet ederler. Ediskun (2010), sıfatları “Varlıkları niteleyen ya da belirten kelimelere **sıfat** denir. Mavi **gök**, beyaz **bulutlar**, çalışkan **çocuk**, bu **kitap**, birinci **sınıf**, bir milyon **insan**, altışar

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

elma...” (s. 132) şeklinde örnekler vererek tanımlamış. Gencan ve Banguoğlu'nun tanımları için söylediklerimiz Ediskun için de geçerlidir. Varlıkları niteleyen değil, varlıklardaki nitelikleri gösteren kelimeler demeliydi.

Sıfatlar hakkında yapılmış bu tanım ve mütalaaları sergiledikten sonra artık şunu söyleyebiliriz. Gerçek hayatta, yani tabiatta nitelikler, vasıflar ve özellikler eşya ile birlikte bulunur; yani “kırmızı gülde” kırmızılık gül ile, “mavi denizde” mavilik denizle birlikte. Bu somut gerçek göstermektedir ki sıfatlar varlıklarla alakalı, varlıklarla bitişik, varlıklara yapışık, varlıklara tâbi bir hâledirler. O hâlde bir kelimenin sıfat olabilmesi için o kelimenin herhangi bir varlığın niteliklerinden birini göstermesi gerekir. Yani bir fiilin, fiilimsinin veya bir niteliğin niteliğini göstermemesi gerekir. İşte “üleştirme sıfatları” diye adlandırılan “birer, ikişer, üçer,” gibi kelimeler veya daha özel dilbilim terimiyle söylemek gerekirse göstergeler, bizce hiçbir varlığın sıfatını, niteliğini ve özelliğini göstermemektedirler. Tam aksine üleştirme, paylaşırma, bölme ve dağıtma işlerinin nasıllığına işaret etmektedirler. Bu fonksiyonları itibarıyla de zarfturlar, yani bu kelimeler, fiiller ve fiilimsilerle alakalıdır.

2. Zarflar

Zarfların da, dikkatlice bakıldığında, sıfatlar gibi belirtme, ayırt etme ve sınırlama gibi vazifeler üstlenmiş oldukları görülür. Bu yüzden bazı dilbilgisi kitaplarında bu kelimelere belirteç denmiştir. Zarf, Arapçadan alınma bir kelimedir ve *el-viau*, yani *kap* (El-Fîrûzâbâdî, 2009, s. 824) anlamına gelir. El-Cevherî de (2009) bu kelimeyi *Ez-Zarfu*, *el-viau*, yani *kap* demektir. *Dilbilimcilerin terminolojisindeki zaman ve mekân zarfları bu kelimedendir.* (s. 718) şeklinde açıklamaktadır. Kelimenin bu temel anlamı, onun terim anlamını daha açık bir hâle getirmektedir. Kap nasıl içindekini sınırlıyorsa, zarflar da alakalı oldukları işleri, oluşları, hareket ve sıfatları ve hatta zarfları sınırlamakta ve böylece onları belirgin hâle getirmektedirler. Nitekim Türkçedeki mektup zarfı da böyledir.

Banguoğlu (1974) zarfı, “Fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları açıklayan, ya da değiştiren kelimelere *zarf* (adverbe) deriz.” (s. 371) dedikten sonra “*geç kalmak yalnız yaşamak içeri girmek fazla konuşmak pek çirkin sade güzel koyu yeşil az tuzlu*” (s. 371) gibi örnekler vermiştir. Tabii bu tanım, efradını câmi, ağıyarına mani bir tanım değildir. Çünkü bu tanımda zarfların, fiilimsi ve zarfları da belirttiklerine dikkat çekilmemiştir.

Korkmaz (2009) zarfları, “Zarflar fiillerden, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi, çeşitli yönlerden etkileyip, değiştirerek, anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir.” (s. 451) şeklinde tanımlarken, tanımına zarfların sıfatlarla olan alakasını almamıştır; ama neticede hem Banguoğlu'nun hem Korkmaz'ın tanımlarında zarfların ne olduğu gayet açıktır. Bu açıklığa rağmen, aslında üleştirme zarfları olan “birer”, “ikişer”, “çoğar”, “azar” kelimeleri maalesef bütün öğretim kademelerimizde hâlâ üleştirme sıfatları diye öğretilmektedir.

3. Üleştirme Sıfatları

Bu kelimeler genellikle, ‘varlıkların eşitçe dağıtıldığı bildiren sıfatlar’ diye tanımlanır. Bizimse ‘asıl zarflar’ olarak düşündüğümüz bu kelimeler, daha ilköğretimden itibaren ‘üleştirme sayı sıfatları’ olarak öğretilmeye başlanmış. Mesela Kurt (1998) tarafından yazılmış *Dilbilgisi İlköğretim 6* adlı kitapta bu zarflar, “Üleştirme Sayı Sıfatları” (s. 65) başlığı altında “Varlıkların eşit olarak bölündüğünü, paylaştığını belirten sayılara **üleştirme sayı sıfatı** denir. Üleştirme sayı sıfatı, asıl sayı sıfatına **-er** eki getirilerek yapılır.” şeklinde tanımlanmış, sonra da “**birer** ekmek, **beşer** kalem, **ikişer** gazete.” (s. 65) şeklinde örnekler verilmiştir.

Her şeyden önce bu tanımda matematiksel bir yanlışlık vardır; çünkü paylaşırma ifade eden birer, ikişer, üçer vs. kelimeleri matematikte sayı olarak kabul edilmez. Sonlarına **+ar**, **+er**, **+(ş)ar**, **+(ş)er** eklerini almış bu kelimeler bir sayı değil, matematiksel bir işlem bildirmektedirler. Yani çok olan nesnelerin bölme işlemine tabi tutulduklarını anlatırlar; varlıkların sayılarını belirtmezler. Mesela “beşer ceviz” ifadesi, birçok cevizin birkaç kimseye beş sayısı miktarınca dağıtıldığını ifade eder. Kurt (1998) tanımında “Varlıkların eşit olarak bölündüğünü, paylaşıldığını belirten sayılara **üleştirme sayı sıfatı** denir.” derken dolaylı olarak “birer”, “beşer” ve “ikişer” kelimelerinin sayı olduğunu söylemiş oluyor. Oysa temel matematik bilgilerimizi yokladığımızda anlaşılır ki üleştirme sayısı yok, üleştirme işlemi vardır. Tabii bu işlem her zaman bölme olmaz; bu kelimeler üçer üçer say dendiğinde toplama; üçer üçer al dendiğinde çıkarma; üçer üçer dağıt dendiğinde bölme; üçer üçer ayır dendiğinde gruplaştırma anlamlarını ifade ederler. Özetle bu kelimeler sayı değil, işlem bildirirler.

Orta öğretimde de durum aynıdır. Gencan (1992), *Dilbilgisi Lise I. II. III.*, adlı kitabında bu kelimeleri sayı sıfatları alt başlığında “Üleştirme sayıları” (s. 93) adı altında inceler ve “Varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır.” (s. 93) der ve “Üçer kitap, yedişer defter, on ikişer kalem almak için beş yüz elli sekizer kuruş verdik.” (s. 93) şeklinde örneklemeler yapar.

Görüldüğü gibi Gencan (1992) bu kelimelere, onları her ne kadar *sayı sıfatları* alt başlığında incelese de onlara *üleştirme sayıları* demektedir. Bu konuda Kurt hakkında söylediklerimiz Gencan için de geçerlidir. Çünkü birer, ikişer gibi kelimelerin sayı değil, işlem ifade ettikleri gayet açıktır. Üstelik bu kelimeler sıfat da değildirler. Çünkü bunlar varlıklarla alakalı değil, işlemlerle, oluşlarla, hareketlerle alakalıdır. Nitekim Gencan’ın (1992) “Varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır.” (s. 93) ifadesinden de bu kelimelerin fiillerle alakalı olduğu anlaşılabilir. Çünkü Gencan burada “ayrıldığını belirten” ifadesini kullanıyor. Şayet bir kelime ayrılmayı belirtiyorsa, varlığı değil, bir isim fiili belirtiyor demektir.

Ercilasun ve Karahan (t.y.) bu kelimeleri, *Liseler İçin Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 3*, adlı kitaplarında “Sayı sıfatları, paylaşırma ve dağıtma bildirir.” (s. 52) şeklindeki bir başlık altında incelemişler ve “*onar (koyun), altışar (elma), yüzer (lira)*” (s. 52) daha sonra da “Bu sıfatların yapısında bulunan ‘-ar, -er, -şar, -şer’ ekine, isimden isim yapma ekidir.” (s. 52) şeklinde bir uyarıda bulunmuşlardır. Sıfatlar isim soylu kelimeler olarak kabul edildikleri için bu eke isimden isim yapma eki denebilirse de biz daha analitik bir adlandırma olması bakımından bu ekleri sıfattan zarf yapan ekler diye adlandırmayı daha isabetli bulmaktayız. Ayrıca, Ercilasun ve Karahan’ın (t.y.), “Sayı sıfatları paylaşırma ve dağıtma bildirirler.” ifadelerinin yanlış bir önerme olduğunu da söylemeliyiz. Çünkü sayı sıfatları bir, iki, üç ... dır. Bunlar paylaşırma ve dağıtma bildirmezler. Paylaşırmayı, birer, ikişer, üçer zarfları bildirirler. “Paylaşırma” ve “dağıtma” birer fiilimsi ise onları bildiren, tanıtan, belirten kelimelerin de sıfat değil zarf olmaları gerekir.

Maalesef liselerde bu yanlış bilgi, doğrudan ve dolaylı olarak hâlâ doğru bir bilgi gibi öğretiliyor. İlker vd.’nin (1993) liseler için yazdıkları *Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 1* adlı ders kitaplarında bizim zarf yapan ekler diye tanımladığımız bu ekler “-ar, -er, -şar, -şer sayı isimlerinden dağıtma ve ayırma ifade eden isimler yapar. Örnekler: on-ar, dokuz-ar, altı-şar, bir-er, üç-er, iki-şer” (s. 39) şeklinde tanımlanır. Bu eklerin sayı isimlerinden isimler yapmadıkları çok açıktır. Çünkü “birer, ikişer, üçer, azar, çoğar, azar azar, çoğar çoğar” gibi kelimelerin isim olmadıkları hepimizin malumudur. Şayet yazarlarımız bu kelimelere isim soylu olduklarından ötürü isim diyor iseler o zaman tartışma başka zemine çekilir; ancak burada kesin olan bir şey vardır ki o da bu kelimelerin zarf olduğudur.

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

Banguoğlu da (1974) üleştirme zarflarını “Üleme Sayı Sıfatları” (s. 354) başlığı altında inceler “Yine asıl sayılardan *-er* eki ile *üleme sayı sıfatları* (adjectif numéral distributif) yaparız” (s. 354) der ve “*birer tabak dörder kayısı onar kişi yirmi beşer lira*” (s. 354) gibi örnekler verir. Görüldüğü gibi bu yaygın yanlışlık öteden beri gelmektedir. Çünkü üleme bir iş ve işlemdir; sayı değildir. Yine tanımdaki ikinci yanlışlık ise “*-er* eki ile *üleme sayı sıfatları* (adjectif numéral distributif) yaparız.” (s. 354) cümlesinde bulunmaktadır. Halbuki “*+er*” eki ile üleme sayı sıfatları değil üleştirmenin miktarını bildiren üleştirme zarfları yaparız. Çünkü bu sayı üleştirilen varlığı değil, üleştirme işinin sayısını bildirmektedir.

Ergin de (1990) bu zarfları “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 296) başlığı altında inceler ve onları “Bunlar nesnelere sayısını grup grup gösteren sıfatlardır. Bir ayırma, bölme, paylaşırma, dağıtma ifade ederler. Asıl sayılardan isimden isim yapma ekleri ile teşkil edilmiş kelimelerdir.” (s. 296) şeklinde tanımlar ve daha sonra da malum ve mutad örnekler verir “*birer*”, “*ikişer*”, “*üçer*” (s. 296) gibi. Bu tanımın da yanlış olduğu gayet açıktır. Bu zarflar nesnelere sayılarını göstermezler, nesnelere dağıtılış, paylaşırılış, çıkarılış, çoğaltılış, bölüştürülüş biçim ve tarzlarını gösterirler. Zaten daha sonra Ergin’in kendisi de (1990) bu kelimeler için onlar “Bir ayırma, bölme, paylaşırma ve dağıtma ifade ederler.” (s. 296) demektedir. Bir kelime şayet, ayırmayı, bölmeyi; paylaşırma ve dağıtmayı ifade ediyorsa, bu kelimeleri belirtiyor demektir. Bu kelimeler fiilimsi olduğuna göre, bu kelimeleri belirten kelimelerin de zarf olmaları gerekmez mi? O halde bu eklere biz, isimden isim yapma ekleri demektense, isimden zarf yapma ekleri veya sayıların sıfat olduğu gerçeğinden hareketle sıfatlardan zarf yapma ekleri demenin daha doğru olacağına inanmaktayız.

Ediskun (2010) üleştirme zarflarını “Üleştirme Sayı Sıfatları” (s. 135) başlığı altında inceler ve “Üleştirme **sayı sıfatları**, varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını bildiren sıfatlardır: **Birer** portakal, **dokuzar** fındık, **ikişer** gün, **altışar** ay, **iki yüzer** ya da **ikişer yüz** lira... vb.” (135) şeklinde de tanımlar. Bu tanımda da yine aynı çelişkiyi görmek mümkündür. Bir kelime varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını bildiriyorsa zarf olur. Çünkü varlıkları eşit bölümlere ayırmak bir iştir, işlem ve faaliyettir. Bir işin, bir fiilin veya fiilimsinin nasıl bölüştürüldüğünü bildirmek ve belirlemek görevi, zarfların görevidir.

Gencan (2001) liseler için yazdığı ders kitabından sonraki *Dilbilgisi* adlı kitabında da üleştirme zarflarının hâlâ sıfat olduğu kanaatini taşımaktadır. O bu kelimeleri bu kitabında da “Üleştirme sayıları” (202) başlığı altında inceler ve onları “Varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır.” (202) şeklinde tanımlar. Gencan’ın bu tanımı üzerine mütalaalar yukarıda geçtiği için aynı görüşleri burada tekrarlamak istemiyoruz.

Timurtaş (2005) “*Sıfatlardan yapılanlar*” başlığı altında sıfatlardan yapılan zarflara örnekler verirken “(s. 113) “*Kelime tekrarı ile yapılanlar*” (s. 113) başlığı altında şu örnekleri vermektedir. “tümen tümen: ider nisâr sîm çiçekler tümen tümen ŞD 17-7” (s. 113) “biñ biñ: biñ biñ ola AD 26-3” (s. 114) şeklinde örnekler vermiştir. Bu kelimelerden “bin bin”in sonundaki üleştirme eki “-er”in hafif edildiğini görmekteyiz. Bu kelimelerin fiille alakalı oldukları gayet açıktır. Çünkü ‘Tümen tümen geldiler’ ve ‘Bin bin ayrıldılar’ cümlelerinde tümen tümen ve bin bin ikilemeleri fiillerin nasıl oluştuğunu bildirmektedirler.

Gabain de (2007) *Eski Türkçenin Grameri* adlı eserinde bu kelimelerin sayı olduğunu düşünmüş ve konuyu “Üleştirme Sayıları” (s. 75) başlığı altında incelemiştir. Yani Gabain “birer, ikişer vs.”nin sayı olduğunu düşünmüş. Oysa bu kelimeler sayı değildirler, sonlarına almış oldukları “+ar”, “+er”; “+(ş)ar”, “+(ş)er” ekleriyle üleştirmenin tarzını anlatan zarf olmuşlardır. Nitekim bu ifadelerin işlem bildirdiğine daha önceki ifadelerde yer verildi.

Korkmaz (2009) üleştirme zarflarını çoğu yazarlarımız gibi, “Üleştirme Sıfatları” (s. 391) başlığı altında incelemiş ve “Üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır.” şeklinde tanımlamıştır. Sonra da “*Ben ve siz geçen yılların elinde birer mahpus gibiyiz.*” (H. E. Adıvar, SE, 57) “*Şimdi yapılacak ilk iş öküz arabasını bırakmak, üçümüze de birer at ve eşyamıza birer mekkar tedarik etmektir.*” (H.E. Adıvar, AG, 57). “*Bir kısım davetliler, yanlarına sekizer, onar kişi getirmişler.*” (R. N. Güntekin EH, 51) “*Bazen bir palaskalı asker, fişek kemerli bazı Lâz başlıklı insanlar ikişer ikişer sırtların üstünde görünüp kayboluyorlardı.*” (H. E. Adıvar, AG, 56) “*Salonu altışar kişi bir masaya oturacak biçimde düzenleyeceksiniz. İki masa birleştirildiğinde de on ikişer kişi oturabilir. Annesi çocuklarının önüne yarımşar simitle birer dilim peynir koydu vb.*” (s. 391-392) şeklinde örnekler vermiştir.

Korkmaz’ın (2009) yukarıdaki tanımı diğer tanımlardan biraz daha analitik gibi gözükmektedir. O, “Üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır.” (s. 391-392) demektedir. Bu tanımdan hem bölünenin hem belirtilenin sayılar olduğu anlaşılabilir. Şayet sayılar belirtiliyorsa belirtilenler sıfat olmuş olur. Sıfatları belirten kelimelere de zarf denir. Bu mantıkla düşününce yine bu kelimelerin zarf olduğu anlaşılıyor. Görüldüğü gibi tanım, esas itibarıyla yanlıştır. Çünkü bu kelimeler sayıları bölüştürme yoluyla belirtmiyor; tam aksine, birden çok varlığın nasıl pay edildiklerini bildiriyorlar. Yani paylaşırma eyleminin zarfı olmuş oluyorlar.

Korkmaz’ın vermiş olduğu örnekler ise şöyle analiz edilebilir: “Birer mahpus” grubu gerçekten ilk bakışta bizlere “birer”in sıfat olduğu intibahı verebilir. Çünkü öğrencilere öğrettiğimiz mutad ve çoğu zaman da aldatıcı sıfat bulma sorularımız vardır. Bu suallerden birisi isme nasıl diye sormaktır. Bu mantıkla, mahpus ismine nasıl sorusu sorulduğunda hemen “birer” diye cevap alınır ve alınan bu cevaba da sıfat denir. Oysa “birer”, dizilişçe her ne kadar ismin önünde ise de anlamca hazfedilmiş “birer birer dağıtılmış”, “birer birer tutuklanmış”, “birer birer tutuklanarak birine teslim edilmiş” takdirindeki tamlamaların “edilmiş sıfat fiili” ile alakalıdır. Nitekim “Birer mahpus” derin yapıda “Birer birer mahpus” yani “Birer birer teslim alınmış mahpus” veya “Birisine birer birer Ø mahpus” yani “Birer birer teslim edilmiş mahpus” takdirindedir. Bu hatalara, tamlamaların bu örneklerdeki gibi derin yapıları göz önüne alınmadığı için düşülmektedir. Artık Korkmaz’ın ve diğer bütün yazarlarımızın vermiş olduğu bu örneklerin derin yapıları, yani mahzuf öğeleri takdir edilip bulunursa mesele tamamen açıklığa kavuşmuş olur.

Eker (2010) *Çağdaş Türk Dili* adlı kitabında bizim üleştirme zarfı ekleri dediğimiz bu ekleri “Addan Ad Yapma Ekleri” (s. 315) adı altında inceler ve “-(ş)Ar: üçer, beşer” (s. 316) şeklinde örnekler verir. Görüldüğü gibi bu ekler, sayı sıfatlarından üleştirme anlamlı zarflar yapmıştır.

Yine Gencan (2011) Açıköğretim Fakültesi öğrencileri için belli bir bölümünü yazdığı *Türkçe Biçim Bilgisi* adlı kitabında üleştirme zarflarını, sıfatlar alt başlığı altında “Üleştirme Sayıları” (s. 42) adı altında inceler, “Varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sayılardır.” (s. 42) şeklinde tanıtır ve “üçer elma, on ikişer lira, altışar dönüm, dörder arkadaş, yüz elli sekizer” (s. 42) şeklinde de örnekler verir. Daha sonra da zarfları bizim tezimize çok yakın bir noktaya çekerek “Üleştirme Belirteçleri” (s. 68) başlığı altında inceler; ama bu kelimelere neticede asıl zarflar demez. “Yinelenen, ikileşen ya da ikizleşen üleştirme sayıları da eylemlerden önce gelirse nitelik anlamlı durum belirteci olur.”(s. 68) der. Yani Gencan sözü, bu kelimeler aslen sayı sıfatıdır; ancak her sıfat gibi bu kelimeler de kullanımla zarflaşabilirler demeye getirir ve “*Arabalara üçer üçer binmişler. Masalar da dörder beşer oturuyorduk. Elmaları teker teker topladılar.*” (s. 68) gibi örnekler verir. Burada Gencan çok mühim bir noktayı gözden kaçırmıştır. Şayet kaçırmasaydı konu, o gün açıklığa kavuşmuş olacaktı.

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

Gencan'ın dikkatten kaçırdığı bu mühim nokta şurasıdır: Üleştirme zarfları, Türkçenin grup söz dizimi kuralına göre her ne kadar isimlerin önünde bulunsalar da anlamca daima fiiller ve fiilimsilerle alakalıdır. Mesela üçer elma, on ikişer lira tamlamalarında üleştirme ifade eden kelimeler her ne kadar adların önünde iseler de anlamca bu adlarla asla alakalı değildir. Çünkü elma denen varlıkta “üçer” diye bir sıfat yoktur. Hatta gerçek ve tasavvurda da “üçer” diye bir nitelik bulunmaz; yani hiçbir varlıkta böyle bir vasıf gözlenemez. Daha başka bir ifadeyle, bu kelime bir nitelik ismi değildir. Bu nitelik, fiil veya fiilimsilerde dağıtma, bölme, paylaşırma, gruplaştırma, toplama, çıkarma ve çoğaltma gibi işlemler yapıldıktan sonra belirir. “Üçer elma” aslında “üçer üçer dağıtılmış elma” takdirindedir. “Üçer elma” tamlaması “üçer üçer (dağıtılmış Ø)” ifadelerinin hazf edilmesi, yani düşürülmesi sonucu oluşmuş bir tamlamadır ve üleştirme zarfları ile oluşturulmuş bütün tamlamalarda böyle bir hazf (düşürülme) söz konusudur. Üçer üçer dağıtılmış elma grubunda da “üçer üçer” elmayı değil, “dağıtılmış” sıfat fiilini yani fiilimsisini belirtir. Çünkü burada elmaya nasıl diye bir soru sorulamaz; onun sıfatı bu cümlede yoktur çünkü. Burada nasıl dağıtılmış diye sorulur ve alınan cevap da dağıtılmak fiilimsisinin zarfı olmuş olur. Çünkü zarflar fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ve zarfları belirten kelimelerdir.

Karaağaç (2012) sayı sıfatlarının almış oldukları “+ar”, “+er”; “+(ş)ar”, “+(ş)er” ekleri hakkında “-ar, er; -şar, -şer: Üleştirme ekidir. Sayı adlarından üleştirme ve dağıtma bildiren sayı adları yapar.” (s. 268) diye bahseder. Tuhaftır ki “üleştirme” ve “dağıtma” bildiren dendiikten sonra, bu eklerin sayı adları yapan ekler olduğu söyleniyor. Üleştirme ve dağıtma gibi fiilimsileri belirtip bildiren kelimeler hiç şüphesiz zarf olurlar.

Hacıeminoğlu (2013) bu kelimeleri “Üleştirme sıfatları (isimleri)” (s. 63) başlığı altında inceler ve “Asıl sayı isimlerinden -er, / -ar ekleri ile türetilen bu şekiller de kanaatimizce önce -a /-e ekleri ile fiil daha sonra -r eki ile isimleştirilmiştir.”(s. 63) der ve “birer < bir-e-r ‘birer, biraz, arasıra’ (KB-192).” şeklinde örnekler verir. Bu örnekler doğrudur; ancak bu şekle girerek en son şekillerini almış olan bu kelimelerin anlamca daima fiil ve fiilimsilerle alakalı olduklarını gözden kaçırmamak gerekir. Nitekim Hacıeminoğlu'nun üleştirme sıfatları veya adları dediği “birer”, “biraz”, “arasıra” (s. 63) gibi kelimeler, üleştirme zarflarıdır. Bu kelimelerden “arasıra”nın zarf olduğu çok açık; bu sebeple bu kelimenin zarf olduğu konusunda örnekler vermeyeceğiz; ancak “birer” ve “biraz” kelimeleri aldattıcıdır. “Birer kalem”, “biraz ekmek” tamlamalarındaki “birer” ve “biraz” ilk bakışta önlerindeki isimlerin nitelikleri gibi görünseler de gerçek böyle değildir. Çünkü bunlar derin yapıda “birer birer dağıtılmış kalem”, “biraz verilmiş, biraz alınmış, biraz yenilmiş, biraz kesilmiş vs. ekmek” takdirindedir. Belki biraz zarfı, yapısı itibariyle sıfat gibi kullanılabilir ve bu yüzden ekmeğin asli özelliğiymiş gibi görünebilir; ancak “birer”in sıfat veya ad olmadığı çok açıktır.

Bilgegil (2009) bu mevzuyu “Üleştirme(-tevzi) sayı sıfatları” (s. 188) başlığı altında incelemiştir. Sonra da “Bir zümrenin her ferdine eşit olarak bir miktar isabetini ifade eden sıfatlar bu çerçeveye içine girer. Teşkil yolları ‘i’ veya ‘ı’ ile biten sayı sıfatlarının sonuna ‘-şer’, ‘-şar’ diğer sayı sıfatlarının sonuna ‘-er’, ‘-ar’ getirmektir. a) ‘-er’, ‘-ar’ ile: Birer, üçer, dörder, beşer, sekizer, dokuzar, onar. b) ‘-şer’ le: Altışar, yedişer, yirmişer...” (s. 188) gibi örnekler vermiştir. Yukarıdaki mütalaalarımız bu görüşler için de geçerlidir.

Jean Deny (2009) Üleştirme zarflarını “Üleştirme sayı adları” başlığı altında inceler. (s. 290) Sonra da “Üleştirme sayı adları, asıl sayı adlarına +(ş)Ar eki getirilmekle yapılır. Örn. : birer; ikişer; altışar; onar; Yarışar yerine istisna olarak yarımşar denir.” (s. 290) şeklinde açıklamalar yapar ve maalesef aynı şey tekrarlanır. ve “Eşya ve kişiler eşit miktarda kümeler hâlinde üleştirilmiş (pay edilmiş) olarak sayılacakları zaman üleştirme sayı adları kullanılır: 1. Sıfat olarak. Örn.: ham(m)allara yedişer gurus veriniz. 2. Zarf olarak (O zaman tekrarlı kullanılırlar.): Örn.: Üçer, üçer geldiler.” (s. 290) şeklinde örnekler verir. Bu görüşe de

katılmadığımızı tekrar etmeliyiz. Bu kelimeler ister tekrarlı, isterse tekrarsız kullanılınsınlar, daima zarftırlar. Mesela “Teker teker geldiler.”, “Çoğar çoğar aldık.” ve “Azar azar verdiler.” şeklindeki cümlelerde bu ikilemelerin zarf olduğu gayet açıktır. Yine “Bu gruplar binerlidir veya binerlidir.” cümlelerinde binerli kelimelerinin zarf olduğu bellidir. Çünkü bu kelimelerin derin yapıları “Bu gruplar, biner biner sayılarak, bölüştürülerek oluşturulmuştur.” takdirindedir. Üleştirme ifade eden kelimeler tekrarsız da kullanılınsınlar yine zarftırlar. Çünkü “Beşer elma yedim.” cümlesinin de takdiri “Beşer beşer bölünmüş, bölüştürülmüş elma” takdirindedir. Daha açık bir ifadeyle “İkişer ceviz yedim.” diyen biri “Önümdeki bir yığın ceviz içinden ikişer ikişer alarak yedim” demek istemiştir. Yani o kimsenin yediği ceviz ikişer ikişer dağıtılmaya tabi tutulmuş demektir.

Şahin (2009) sıfatları “Sıfatlar vasıf isimleridir. Bu isimler bir nesnenin vasfı olarak kullanılırsa o nesnenin sıfatı olurlar.” (s. 60) şeklinde tanımlar. Zarfı ise “Zarflar, zaman, hâl ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Zarflar fiilleri niteleyen, tavsif eden kelimelerdir. İsimler için sıfatlar ne ise fiiller için de zarflar odur.” (s. 61) şeklinde tarif eder.

Biz yine dil ile evren arasındaki çizgiyi dikkate alarak Şahin’in bazı ifadelerini tenkide tabi tutmak istiyoruz. Dil, evrenin sembollere dönüştürülmüş şeklidir. Tabiatda da sıfatlar tek başlarına değildir; varlıklarla beraberdirler. Mesela, kırmızı bir gülden kırmızılık, gülden beraberdir. Bu müşahhas gerçekten hareketle Şahin’in tek başına sıfat olmaz yargısını doğru bulmaktayız; fakat kırmızılığın gülden aynı olmadığı gerçeğinden hareketle de gül ayrı, kırmızılık ayrıdır diyoruz. Gerçek hayatta da dil sisteminde de varlıklar ve sıfatları arasında çok bariz bir çizgi vardır. İşte bu gerçekten hareketle tek başına söylenen bir “kırmızı” kelimesinin nitelik gösteren, varlık göstermeyen bir kelime olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Çoğu zarflar da böyledir. Nitekim “altışar” kelimesi seslendirildiğinde kulağımıza çarpan bu ses topluluğunun paylaşım gibi bir işlemi gösteren bir dil göstergesi olduğu hemen anlaşılır. Yine Şahin’in tanımının çok analitik bir tanım olmadığını da söylemeliyiz. Dil ve gerçeklik arasındaki çizgi ekseninden bakarak O’nun “zarflar fiilleri niteleyen” ifadesi yerine zarfları, “zarflar, fiillerin niteliklerini, sınırlanmış zamanlarını, yer ve yönlerini, yapılış ve oluş tarzlarını “gösteren” insan sesinden oluşmuş “göstergelerdir” şeklinde tanımlamayı daha felsefik, daha analitik ve daha gerçekçi bulmaktayız.

Güner (2013) bu konuyu “Üleştirme Sıfatları” (s. 287) başlığı altında incelemiştir. Daha sonra bu kelimeleri “Sayıların adları paylaşım, bölüştürme yoluyla belirttikleri sıfatlar üleştirme sıfatlarıdır. Kıpçak Türkçesinde bu sıfatlar ünlü ile biten sayı adlarına +şAr, ünsüz ile bitenlere ise +Ar ekinin getirilmesi ile yapılır. *Kitâbü’l İdrâk*’de bu konu temyiz bahsinde ele alınmıştır ancak Ebû Hayyân konuyu karıştırmış ve bu ekin kullanımını *bir ér keldi* ‘bir kişi geldi’, *üç ér keldi* ‘Üç kişi keldi.’ vb. olarak açıklamaya çalışmıştır. [Kİ 174]” (s. 287) şeklinde bilgiler vermiştir. Daha sonra da “*altışar* ‘altışar’ [TZ 62a]” (s. 287) şekline örnekler sıralamıştır. Oysa Güner’in (2013) “Sayıların adları paylaşım, bölüştürme yoluyla belirttikleri sıfatlar üleştirme sıfatlarıdır.” (s. 287) şeklindeki tanımında mühim bir incelik gözden kaçırılmıştır. Çünkü üleştirme eki almış kelimeler artık sayı olmaktan çıkar, işlem ifade ederler. Yani herhangi bir sayıyı kullanarak yapılan işlemi ifade ederler. “Bir”, sayıdır; ancak bu kelime “birer” olunca artık sayı değil, üleştirme, paylaşım, bölme, gruplaştırma bildiren zarf çeşidinden bir kelime olur. Çünkü yapım ekleri kelimelerin hem anlamlarını hem de -bazen- türlerini değiştirirler. Üleştirme ekleri olan “+ar”, “+er” ekleri de öyledir. Sayı sıfatlarının sonlarına geldiklerinde onların hem anlamlarını hem türlerini değiştirmektedir.

Daşdemir (2015) de bu kelimeleri “Belirtili sıfat tamlamaları” (s. 110) başlığı altında incelemiştir ve “Sayı sıfatları” (s. 110) alt başlığında belirtili sıfat tamlamalarına “iki okul çantası, üçüncü soru, ikiz çocuk, beşer kalem, çeyrek ekmek” (s. 110) şeklinde örnekler sıralarken “beşer

kalem” tamlamasını da belirtili sıfat tamlaması olarak mütalaa etmiştir. Oysa “beşer kalem” tamlamasındaki beşer hem sayı, hem de sıfat değildir. Söz dizimine göre bir kelimenin bir ismin önünde olması o kelimeyi sıfat yapmaz. Çünkü o kelimenin sıfat olabilmesi için, isimle anlamca alakalı olması gerekir. Nitekim Daşdemir’in verdiği “beşer kalem” tamlaması, “beşer beşer dağıtılmış, pay edilmiş, gruplandırılmış vs. kalem, takdirindedir ve fiilimsilerden sıfat fiil türünden bir kelimeyi belirtir.

Toparlı ve Vural (2007) bu mevzuyu “Üleştirme Sayı Sıfatları: -ar/-er, şar/-şer: bir-**er**, on-**ar**, iki-**şer**, altı-**şar**” (42-43) şeklinde izah etmişler. Yukarıda izahları bu görüş için de tekrarlayabiliriz; ancak tuhaftır ki Çağdaş Türk lehçeleri incelenirken de bu lehçelerdeki bu kabil yapıların hepsi üleştirme sıfatları olarak adlandırılmıştır. Mesela Doğan, L., Efendiyeve, A., Durmuş, O. (2010) “Azerbaycan Türkçesi’nde sadece *bir* sayısı üleştirme eki +er’i alır. Diğer sayılar ikileme yoluyla üleştirme anlamında kullanılır.” (s. 24) şeklinde bilgiler aktarırlar. Bu konu Azerbaycan Türkçesinde de “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 24) başlığı altında incelenir. Hâlbuki “üleştirme” bütün dünya dillerinde fiilimsidir. Fiilleri, fiilimsileri, sıfat ve zarfları belirten ve sınırlayan kelimeler de zarflardan başkaları değildir. Çünkü bu kelimeler bütün dillerde üleştirme, paylaşırma, bölüştürme işlemini belirtmek gibi bir vazife üstlenmiştir.

Şimdi diğer Türkçelere göz atalım. Gagavuz Türkçesi’nde Doğan (2010) bu konuyu “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 113) başlığı altında incelemiş ve “Türkiye Türkçesi’nde asıl sayı sıfatına +ar, +är, +şar, +şär eklerinin getirilmesi ile yapılır: iki+şär, üç+är, on+ar vb.” (s.113) şeklinde açıklamıştır.

Doğan ve Şuataman (2010) Kazak Türkçesi’nde bu konuyu “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 204) başlığı altında incelemişler ve “Kazak Türkçesi’nde üleştirme sayı sıfatları, Türkiye Türkçesi’nden farklı olarak +dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen, ayrılma hâli eki yardımıyla yapılır” (s. 204) şeklinde açıklanmışlardır. Daha sonra da “jüz+den, **jüzen** altın, ‘yüzer altın’; üç bes+ten, **üç besten** şecek, ‘üçer beşer’ çiçek; üç üş+ten, **üşer üšten** kün, üçer üçer gün’; eki eki+den, **eki ekiden** kalam, ‘ikişer kalem; ekew+den, **ekewden** alma” (s. 204) şeklinde örnekler vermiştir.

Doğan ve Hünerli (2010) Kırgız Türkçesindeki bu kelimeleri yine “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 306) başlığı altında incelemişler ve “+dAn, +dOn; +tOn ayrılma hâli eki yardımıyla yapılır. üç cüdön tamır, ‘üç yüzer kök’; bir- birden caş, ‘bire genç’; tört – törttön bölmö, ‘dörder oda’; eki -ekiden kitep, ‘ikişer kitap’” (s. 306) şeklinde açıklamalar ve örnekler vermişlerdir.

Doğan (2010) Özbek Türkçesi’ndeki bu kelimeleri yine “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 395) başlığı altında incelemiş ve “Asıl sayı sıfatları üzerine, +tä ve +dän eklerinin getirilmesi ile kurulur. Bittädan (<bir+tä+dän) yärâklik (bire faydalı genç) yetti tä+dän yigit (yedışer yigit)” (s. 395) şeklinde örnekler vermiştir.

Doğan ve Hünerli (2010) Tatar Türkçesi’ndeki bu kelimeleri “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 489) başlığı altında incelemişler ve “Üleştirme sayı sıfatları ‘+ar, +er; +şar, +şer, ekleriyle yapılır.” (s. 489) şeklinde tanımladıktan sonra “ikişer kort, ‘ikişer kurt’; unar külmek, ‘onar gömlek’; altışar kabım, ‘altışar lokma’; yégérméşer defter, ‘yirmişer defter vb.” (s. 489) şeklinde örnekler vermişler ve “Tatar Türkçesi’nde ‘+larca, +lerce’ anlamını veren ‘+lap, +lep’ eki vardır. *yölep* ‘yüzlerce’, *miñlep* ‘binlerce’ vb.” (s. 489) şeklinde örnekler vermişlerdir. Oysa “binlercenin” sıfat olduğunu söylemek bir yana, onu sıfat olarak kullanmak bile imkânsızdır. “Binlerce insan” tamlamasında “binlerce”nin ismin önünde oluşuna aldanılarak ona sıfat denmiştir. Oysa “binlerce”, söz dizimine göre her ne kadar bir adın önünde yer alıyor ise de onun anlamca hafz edilmiş, yani söylenmemiş bir fiil veya fiilimsi ile alakalı olduğu gayet açıktır. Bu konunun daha da vuzuha kavuşması için binler kelimesinin sonuna gelmiş olan “+ce”

yapım ekinin binler kelimesine “gibi” ve “kadar” anlamlarını katmış olduğuna dikkat etmek gerekir. Bu durumda da “Binlerce insan” tamlamasının “binler kadar, binler gibi” şeklinde edatı düşürülmüş bir edat grubu takdirinde olduğu anlaşılır. Bu edat gruplarının da anlamca yine fiillerle alakalı olduğu ortaya çıkar. “Binler kadar insan geldi” gibi. Ne var ki “Binler kadar insan geldi.” şeklindeki bir cümleyi Türkiye Türkçesi estetik bulmadığı için “Binlerce insan geldi” şekline dönüştürür. Bu cümlede de “binlerce” her ne kadar söz dizilişi bakımından insanın önünde ise de anlamca -ister söylenmiş, ister hazf edilmiş olsun- daima fiil ve fiilimsilerle alakalıdır.

Doğan (2010) bu kelimeleri Türkmen Türkçesi’nde de “Üleştirme sayı sıfatları” başlığı altında inceler ve “Üleştirme sayı sıfatları iki yolla yapılmaktadır. a. bir sayının tekrarlanması ile; biir+biir, (birer birer); üç+biir, (üçer üçer); b. +den ekinin getirilerek asıl sayının tekrarlanması ile; biir+biirden (birer birer); döört döörtten, (dörder dörder); altı+altıdan, (altışar altışar). Yine biiriin ifadesi de ‘birer birer’ anlamı vermekle birlikte yaygın olarak kullanılmamaktadır.” (s. 579) şeklinde bilgiler vermektedir.

Doğan (2010), Uygur Türkçesi’nde bu konuyu “Üleştirme sayı sıfatları” (s. 663) başlığı altında incelemiştir. “Üleştirme sayı sıfatları, sıfat durumunda olan sayıya ‘+din, +tin’ eklerinin getirilmesi ile yapılır. bir+din → *birdin* yağlık ‘birer mendil’; ikki+din → *ikkidin* ay, ‘ikişer ay’; dört+tin → *törttin* kala, ‘dörder inek’; üç+tin → *üçtin* alma, ‘üçer elma’” (s. 663) şeklinde örnekler vermişlerdir. Görülüyor ki gerek yeni Türkiye Türkçesi ve gerekse de çağdaş Türk lehçeleri incelenirken bu kelimelere daima sıfat denmiştir. Oysa yukarıdaki mütalaalar ışığında düşünüldüğünde bu kelimelerin zarf olduğu gayet açık bir şekilde görülür.

4. Üleştirme Zarfları

Bizim üleştirme zarfları dediğimiz kelimeleri üleştirme sıfatları olarak mütalaa eden görüşleri sergilerken gerekli açıklamaları orada, 3. Bölümde, sözün akışı içinde yaptık. Mevzunun daha da vuzuha kavuşması için daha açık ve ikana edici mütalaalar yapmakta fayda vardır.

Birer, ikişer, üçer; yarımşar, azar, çoğar veya bunların tekrarlanmış şekilleri olan birer birer, ikişer ikişer, üçer üçer; yarımşar yarımşar, azar azar, çoğar çoğar kelimelerinin asıl zarflar oldukları gayet açıktır. Sıfatlar, Türkçe kurallı söz diziminde adların önünde yer aldıkları gibi, anlamca da onlarla doğrudan alakalıdır. Gerçekte de yani tabiatta da öyledirler. “Parlak Güneş” tamlamasında parlaklık Güneş ile birlikte. Üleştirme zarfları gibi bazı zarflar ise söz dizilişinde adların önünde olmalarına rağmen anlamca fiillerle, fiilimsilerle, sıfatlarla ve zarflarla alakalıdır. Mesela “Dün gece Fatma Nine ateşler içinde kıvrandı.” cümlesinde “dün gece” zarfı sözün başında olmasına rağmen anlamca fiilin önündedir; onunla alakalıdır ve onun zamanını sınırlar ve belirtir.

Üleştirme zarfları, söz dizilişinde çoğu zaman adların önünde yer aldıkları için, onların anlamca da adlarla alakalı oldukları düşünülmüştür. “Üçer elma, on ikişer lira, altışar dönüm, dörder arkadaş.” tamlamaları dikkatli bir analize tabi tutulduğunda şu sonuçlara varılır. Gerçekte yani tabiatta veya evrende üçer, beşer vs. gibi bir sıfat yoktur. Bu kelimeler varlıkların tabiatında öteden beri var olan sıfatlar değildir ve nitelik de göstermezler. “Kırmızı”, tek başına söylendiğinde bile bir niteliği gösterdiği, bir niteliğin adı olduğu hemen anlaşılır; ama “altışar” tek başına söylendiğinde tabiattaki hiçbir niteliği göstermez; çünkü gerçekte ve tasavvurda böyle bir nitelik mevcut değildir. “Altışar” ancak, mesela birçok ceviz, “altı altı” olarak pay edildiği, dağıtıldığı, çıkarıldığı veya bölüştürüldüğü zaman, yani onlar dağıtılmak, sayılmak vs. gibi bir işleme tabi tutulduğu zaman ortaya çıkar ve “altışar” o işlemin, işin, oluşun ve hareketin zarfı olur; dağıtılmış, bölüştürülmüş, paylaştırılmış, gruplandırılmış olan cevizin, yani nesnenin sıfatı

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

olmaz. Mesela “Altışar kalem” denilip susulsa, Türk muhayyilesi altışar diye bir nitelik tanımadığı için hemen bu ifadeyi “Altışar altışar dağıtılmış kalem” şeklinde anlar. Bu tamlamada da görülür ki “altışar”, “dağıtılmış” fiilimsisinin/sıfat fiilinin hem söz dizimi bakımından ve hem de anlamca önündedir ve onun zarfıdır.

Gencan (2011), “Yinelenen, ikileşen ya da ikizleşen üleştirme sayıları da eylemlerden önce gelirse nitelik anlamlı durum belirteci olur.” (s. 68) derken sanki bu kelimeler aslen sıfatmış da kullanımdan ötürü zarf olmuşlar noktasına gelir. Oysa bu kelimeler aslen sıfat değillerdir. Aslen zarftırlar ve “paylaştırma”nın ne miktarda olduğunu bildirirler; yani bu kelimeler paylaştırılan “ceviz”in niteliğini değil, paylaştırma işinin hangi sayı miktarınca yapıldığını bildirirler. Bu açıklamalar ışığında biz bu kelimelerin artık eğitim ve öğretimin bütün kademelerinde bu şekilde üleştirme zarfları olarak doğru okutulmasını ümit etmekteyiz.

Gerek edebî, gerek bilimsel alanda olsun makale, tabiatında iddia olan bir tür olarak karşımıza çıkar. Ne var ki bu tür çalışmalarda ortaya atılan iddiaların spekülatif olmaması gerekir. Bu sebeple her iddia sahibi gayet tabii olarak iddiasını ispata davet edilir. Gerçeği arama ve araştırma yolunda ondan mantıklı ipuçları ve olabilirlik hudutları içinde tutarlı teoriler ortaya koyması istenir. Bilim insanı iddiasının değil gerçek bilginin peşindedir. Bilim tarihi içinde dünyanın şekli tartışılmış ve birçok teoriler ortaya atılmıştır. Dün, o teoriler içinde en saçma olanı, Dünya’nın yuvarlak olduğu, hem kendi hem de Güneş etrafında döndüğü fikriydi. Bugün Dünya’nın döndüğü artık kati bir gerçektir. Dolayısıyla akademi, doğru bilinen yanlışları da yanlış bilinen doğruları da tespit etmek sorumluluğundadır.

Sosyal bilimlerde birçok görüş ayrılığı var. Bu, hiç şüphesiz fen bilimlerinde de vardır. Fakat fen bilimleri geliştirdiği metodoloji ile artık kesin bilgi ile teoriyi birbirinden ayırmakta sosyal bilimlerden daha başarılı gibi görünmektedir. Matematik, bir sayısına en yakın bir sayıya asla $1=1$ demezken; kimya, iki madde arasındaki en küçük bir farkı ayırt edici özellik olarak mütalaa edip, birbirlerine birçok yönden benzerlik arz etseler de etil alkole metil alkol demezlerken, biz dilbilimciler, gösterge oluşları ortak yönünden hareketle ada, sıfat; sıfata rahatlıkla ad diyebiliyoruz. Oysa adı sıfattan ayıran çizgi oldukça nettir. Biri varlıkları gösterirken öteki nitelikleri göstermektedir.

Kısaca, bir dil bilimcinin gerçeği arama yolunda bir fen bilimciden akli metotları kullanmak bakımından pek de farkı yoktur. Her disiplinin tek ve ortak dayanağı akıldır ve hepsi her yerde daima onu kullanır. Doğru düşünen bütün akıllar dönüp dolaşıp en nihayet gerçekte birleşirler; çünkü aklın yolu birdir.

Eğitim-öğretim hayatımızda üzerinde ittifak edilmiş birçok yanlışlıklara tesadüf etmekteyiz. Buna zaman zaman öğretmenler, zaman zaman da öğrenciler rastlamaktadırlar. Türk dilinin grameri üzerinde bugüne kadar mütalaalar ileri süren değerli bilim adamları, alışlagelmiş bir şekilde, üleştirme ifadelerine üleştirme sıfatları demektedir. Sahasında yetkin birçok bilim insanının müttefik olduğu bir meselede biz yalnız kaldık. Hepsinin “üleştirme sıfatı” dediği kelimelerin biz “asıl üleştirme zarfları” olduğunu gördük. Bu görüşümüzü böyle bir makalede dile getirmekle bir bakıma büyük bir tartışmanın başlamasına sebep olduk. Sahalarında temayüz etmiş kıymetli bilim insanlarının hep birden “üleştirme sıfatları” diye üzerlerinde uzlaştıkları “Birer”, “ikişer”, “üçer”; “yarımşar”, “azar”, “çoğar” ve bunların ikilenmiş biçimleri olan “birer birer”, “ikişer ikişer”, “üçer üçer”; “yarımşar yarımşar”, “azar azar”, “çoğar çoğar” kelimelerinin, yukarıda sayılan gerekçelerle, “üleştirme zarfları” olduğunu iddia etmekteyiz. Bu iddiamızın mantıklı muhakeme ve izahlar zeminine oturduğu kanaatindeyiz ve ileriye sürdüğümüz delillerimizin de spekülasyondan uzak olduğunu düşünmekteyiz.

SONUÇ

Hülasa vardığımız sonuç şudur: “Üleştirme sıfatları” diye bilinen kelimeler, “asıl üleştirme zarflarıdır.” Çünkü birer, ikişer; azar, çoğar veya bunların ikilenmiş şekilleri olan birer birer, ikişer ikişer; azar azar, çoğar çoğar gibi kelimeler, eşyaya nasıl sorusu sorulduğunda ortaya çıkan kelimeler değildirler. Mesela Nasıl ceviz, Nasıl yumurta, Nasıl kalem, sorularına asla birer, ikişer; azar, çoğar diye cevap alınmaz. Bu varlıkların böyle bir nitelikleri yoktur çünkü. Birer, ikişer; azar, çoğar veya bunların ikilenmiş biçimleri olan birer birer, ikişer ikişer; azar azar, çoğar çoğar kelimeleri, “Kaçar kaçar dağıtılmış”, “Kaçar kaçar geldiler gibi soruların cevaplarıdır. Bu sorulara verilen cevaplar da “Beşer beşer, azar azar, çoğar çoğar dağıtılmış” ve “Beşer beşer, azar azar, çoğar çoğar geldiler şeklinde olacaktır. Bu cevaplarda da bu kelimelerin fiilimsi ve fiille alakalı oldukları görülecektir. Bu gözlem de bizim tezimizin doğruluğunu ispata yetecektir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Halük (2011). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu.*
- Banguoğlu, Tahsin (1974). Türkçenin Grameri, İstanbul: Baha Matbaası.*
- Bilgegil, M. Kaya (2009). Türkçe Dilbilgisi, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.*
- Daşdemir, Muharrem (2015). Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi, Erzurum: Fenomen Yayınları.*
- Demir, Nurettin Yılmaz, Emine Gencan, Tahir Nejat (2011). Türkçe Biçim Bilgisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.*
- Deny, Jean (2009). Türk Dil Bilgisi Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği, çev. Elöve, Ali Ulvi, uy. Benzer, Ahmet, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.*
- Doğan, Enfel (2012). Türkçe Cümle Bilgisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.*
- Doğan, Levent Oğuzhan, Durmuş Hünerli, Bülent Şuataman, Özlem Efendiyev, Ahmediyye (2010). Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı, İstanbul: Kriter Yayınları.*
- Edisün, Haydar (2010) Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi Türk Dilbilgisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.*
- Eker, Süer (2010). Çağdaş Türk Dili, 6. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.*
- El-Cevherî, Ebu Nasr İsmâile’bni Hemmâd (2009). Es-Sihâh Tâcu’l-Luğeti ve Sihâhu’l-Arabiyye, Kahire: Dâru’l-Hadîs.*
- El-Fîrûzâbâdî, Mecdu’d-Din Muhammedu’bnu Y’akub (2009). El-Kâmûsu’l-Muhît, Beyrut: Dâru’l-Ma’rife.*
- El-Ğelâyînî, Mustafa (1996). Câmiu’d-Durûsi’l Arabiyye, Beyrut: El-Mektebetu’l-Asriyye.*
- El-İsfehânî, Ebu’l-Kâsim El-huseyni’bni Muhammed Er-Râğib (1998). El-Mufredât fî Ğaribi’l Qur’an, Beyrut: Dâru’l-Ma’rife.*
- Ercilasun, Ahmet Bican ve Karahan, Leylâ (t.y.). Liseler İçin Ders geçme ve kredi sistemine göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 3, İstanbul: Deniz Yayınevi.*
- Ergin, Muharrem (1990). Üniversiteler İçin Türk Dili (5. Baskı), İstanbul: Bayrak Basım / Yayım /tanıtım.*
- Gabain, A. Von (2007). Eski Türkçenin Grameri, çev. Akalın, Mehmet, Ankara: Tür Dil Kurumu Yayınları.*
- Gencan, Tahir Nejat (1992). Dilbilgisi Lise I. II. III., İstanbul: Kanaat Yayınları.*
- Aksan, Doğan (2007). Her Yönüyle Dil, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.*
- Güner, Galip (2013). Kıpçak Türkçesi Grameri, İstanbul: Kesit Yayınları.*
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2013). Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.*

Üleştirme Sıfatları mı, Üleştirme Zarfları mı?

İlker, Ayşe Özbay, Hüseyin Tamir, Ferhat Güzin, Tural Kasapoğlu, Hülya Pekacar, Çetin (1993). Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı Türk Dili 1, İstanbul: Devlet Kitapları.

Karaağaç, Günay (2012). Türkçenin Dil Bilgisi, Ankara: Akçağ.

Korkmaz, Zeynep (2009). Türkiye Türkçesi Grameri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kurt, M. Hakkı (1998). Dilbilgisi İlköğretim 6, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şahin, Hatice (2009). Eski Anadolu Türkçesi 2.Baskı, Ankara: Akçağ.

Timurtaş, Faruk Kadri (2005). Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük, Ankara: Akçağ.

Toparlı, Recep ve Vural, Hanefî (2007). Harezm Türkçesi, Tokat: Öncü Basımevi.

Uralgiray, Yusuf (1986). Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi, Riyad: Tebliğ Yayınları, İstanbul.

